

Петнаестогодишњица Дејтонског мировног споразума о Босни и Херцеговини, која се обележава 21. новембра, повод је да се поново замислимо над значајем тог документа и у целини о проблему савременог мировног процеса.

По степену разрађености, парафирани 1995. године у авио-бази САД у близини града Дејтона (држава Охајо) документи значили су први, и једино прави, и озбиљни покушај светске заједнице да пронађе релативно избалансирано решење проблема, насталих у резултату распада Југославије. Ни преговори о Косову у Рамбујеу почетком 1999. године, ни наметнути у јеку натовског бомбардовања Југославије споразуми са НАТО, а тим пре бечки преговори „о коначном статусу Косова“ 2006-2007. године, не могу се нипошто упоредити са дејтонским процесом. У Дејтону су међународни посредници – макар и сваки у свом интересу – себи поставили задатак да по сваку цену сачувају јединствену државу. У наредним годинама ОУН, Европска унија, НАТО и друге међународне институције већ отворено су на Балкану и у другим регионима света тежили ка савршено другачијим циљевима, намећући читавим народима једностране моделе сређивања, који немају ничег заједничког са успостављањем мира.

Споразум, који су парафирали 21. новембра 1995. године после тронедељних и напорних преговора сада покојни лидери Босне и Херцеговине, Хрватске и Југославије, Алија Изетбеговић, Фрањо Туђман и Слободан Милошевић, само је подвукао црту испод већ формираног у бившој Југославији односа снага. Сједињеним Државама и НАТО пошло је за руком да путем примене војне силе спасу од разбијања муслиманске власти Сарајева, али нису могли да ликвидирају српску државност у лику босанске Републике Српске.

Отуда су и потекле основне одреднице Дејтонског мировног споразума, који је у саставу формално јединствене Босне и Херцеговине издвојио два државотворна субјекта (Муслиманско-хрватску федерацију – сада Федерација Босне и Херцеговине са 51 проценат територије, и Републику Српску са 49 процената), а такође трима народима дао право вета и до минимума смањио овлашћења централних органа власти. Муслиманско-хрватска федерација и Република Српска имали су сопственог председника, парламент, владу, армију и полицију.

Највећи добитник била је трећа страна – Хрвати и Хрватска. Председник Туђман успео је да врати Источну Славонију и створи „солидну тампон зону, која одваја Хрватску од Републике Српске“. [1] Осим тога, без обзира на укидање самопроглашене хрватске Републике Херцег-Босне, Хрвати су сачували кључну улогу у осигуравању баланса између муслимана и Срба, периодично уцењујући Сарајево претњом да ће уследити нова експлозија хрватског национализма. Што се српске стране тиче, за њу су крајње болни губици региона Сарајева и фактичко пресецање територије Републике Српске на два дела у региону Брчког. Овај регион, иако претежно насељен Србима, био је фактички стављен у заграду Дејтонског сређивања, што је касније омогућило западним структурама да путем арбитраже и других инструмената под њиховом контролом промене његов статус. [2]

Па ипак, може се говорити да је у Дејтону сачувана државност босанских Срба, за коју су се они годинама борили у крвавом етно-грађанском рату. По оцени једног од тадашњих лидера босанских Срба, Момчила Крајишника, Република Српска и Муслиманско-хрватска федерација добили су по 80 процената овлашћења, а тек је 20 процената остало у компетенцији централних органа власти. Тих 20 процената је опет дељено на три дела. И у резултату, по његовој рачуници, на удео Пала дошло је 87 процената овлашћења. [3]

Нерешени пре 15 година у Дејтону преостали задатак ликвидације српске државности у Босни и Херцеговини, условио је свеукупну даљу политику Запада у вези са овим питањем. Суштина те политике јесте у све снажнијем притиску на Републику Српску од стране, пре свега, Високог представника међународне заједнице.

Сада се у Босни и Херцеговини реализује план архитектата „новог светског поретка“ о преиспитивању дејтонских одредница, које су пре 15 година проглашене врхунцем балканског мировног процеса и преговарачког умећа. Јер ако је за босанске Србе и делимично за Хрвате Дејтонски мировни споразум значио међународно-правно фиксирање остварених успеха, за муслимане и њихове координаторе из САД, ЕУ и нарочито Организације Исламска конференција, радило се о изнуђеним уступцима, поред осталог о удаљавању од принципа „Исламске декларације“, коју је још у време јединствене Југославије формулисао Алија Изетбеговић, а којом је било предвиђено да се на територији Босне и Херцеговине створи шаријатска држава.

Евидентан је солидарни покушај Запада и утицајних муслиманских кругова да докрајче аутономију босанских Срба. То је потврдио, ступајући на дужност председника Републике Српске, њен бивши премијер Милорад Додик. „Они који маштају о

централизованој Босни или се надају да ће ликвидирати овлашћења Републике Српске под изговором европске интеграције, треба да знају да ми никада и ни под којим околностима нећемо одустати од наше аутономије, макар и по цену неуласка у Европску унију“. „Ја сам присталица Босне, али је она могућа само са Републиком Српском и њеним овлашћењима, која су утврђена Дејтонским мировним споразумом“, подвукао је он. Тужна еволуција: босански Срби, који су више од других изгубили на преговорима у Дејтону, данас, 15 година касније, најватренији су заштитници његових резултата.

А главна опасност по Дејтонско сређивање као и пре је приврженост Запада „двоструким стандардима“, када је албанским сепаратистима Косова дозвољено оно, што је категорички забрањено босанским Србима и Хрватима. Проблем статуса Косова „већ је дестабилизовао политичку ситуацију у Босни и Херцеговини“, оправдано је приметила још 2007. године амерички аналитичар Пола Пикеринг, тачно предвидевши да резултат преговора о Косову „носи у себи потенцијал још озбиљнијих утицаја у дубоко подељеним друштвима“, сличним босанском. [4] Прогнозе се остварују.

(Фонд стратешке културе, 22.11.2010)

[1] Никифоров К.В. Између Кремља и Републике Српске (Босанска криза, завршна етапа) М., 1999. С.228.

[2] Brcko Arbitration: Proposal for Peace. ICG Bosnia Report № 18, Sarajevo, 1997. P.2

[3] Никифоров К.В. Између Кремља и Републике Српске ... С.218

[4] Pickering P. Peacebuilding in the Balkans. The View from the Ground Floor. Ithaca and London, 1997. P.170-171.